

Яна Когут

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ МОВНИХ ІНІЦІАТИВ ТА ЗАХОДІВ В УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙНОВИХ МЕДІА

Досліджено особливості висвітлення мовних ініціатив в українських медіа на прикладі публікацій «Української правди» та «Радіо Свободи». Досліджено, як державна мова представлена в медіа через різні комунікативні стратегії та смислові рамки – не лише як правова норма, а й як важливий компонент національної ідентичності, безпеки, культури та особистісного розвитку.

Ключові слова: українська мова, національна ідентичність, інформаційна безпека, мовна політика.

Питання мовної політики займає важливе місце в сучасному українському суспільстві, особливо в умовах війни та інформаційного конфлікту. У цих реаліях мова має не лише комунікативне значення, а й стає важливим елементом національної безпеки та самосвідомості. Питання зміцнення української мови, її популяризації в різних сферах суспільного життя – зокрема, в освіті, культурі, медіа, публічному просторі та громадських ініціативах – активно розглядаються у вітчизняному інформаційному просторі.

У цьому процесі важливу роль відіграють засоби масової інформації, оскільки вони не лише інформують громадськість, а й формують ставлення до мовної політики, впливають на громадську думку та сприяють поширенню мовних практик. Як наслідок, медіа стають важливим інструментом утвердження мовних цінностей та підтримки соціальної згуртованості. Завдяки аналізу конкретних публікацій провідних українських інформаційних ресурсів, таких як «Українська правда» та «Радіо Свобода», можна оцінити, як медіа формують громадську думку щодо мовної тематики, надаючи інформацію про конкретні ініціативи та кейси.

Мовне питання у медіа досліджували А. Брацкі [1], Л. Масенко [3] та ін. Мовна проблематика в медіа залишається актуальним об'єктом наукових досліджень. Розширення медіапростору, умови трансформації соціальних норм та культурних процесів призводять до посилення уваги до мовної політики та комунікативних стратегій, що використовуються в медіасередовищі.

Публікація «Від 17 липня більше української мови в теле- та радіоетерах. Набули чинності нові вимоги» основну увагу приділено

набуттю чинності нових положень Закону України «Про медіа», які регламентують використання державної мови в теле- та радіоефірах. Автори статті акцентують на тому, що нові вимоги є продовженням вже чинного законодавства, зокрема Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Особливий акцент зроблено на нормі про припинення двомовності в етері, коли російська мова раніше часто використовувалась без перекладу. Упровадження обов'язкового перекладу виступів недержавною мовою, що перевищують 10% ефірного часу, подано як крок до посилення позицій української мови в публічному просторі.

У матеріалі «Мовна політика – це проблема безпеки України» автор прямо пов'язує мовну політику з існуванням держави. Наводяться приклади того, як використання російської мови в медіапросторі сприяє асиміляції та розмиванню національної ідентичності. Згадуються і конкретні наслідки русифікації, такі як витіснення української мови з інформаційного та ділового вжитку, що сприймається як загроза самому існуванню України як незалежної держави. Медіа тут стають не просто джерелом інформації, а й активним учасником формування суспільної думки щодо безпекової ролі мови [2].

У матеріалі «70 років тому. Що стримувало початок мовлення Української редакції Радіо Свобода?» про історію Української редакції радіостанції мова фігурує як інструмент опору ідеологічному впливу СРСР ще з часів Холодної війни. Показово, що американські засновники «Радіо Свобода» розуміли потребу створення окремої української редакції, незалежної від російської, що стало своєрідним визнанням специфіки українського питання ще тоді. У сучасному контексті інформаційна безпека посилюється завдяки присутності української мови в усіх сферах суспільного життя. Саме це, згідно з коментарями мовного омбудсмена Кременя, є запобіжником від спроб Росії нав'язати Україні модель «двомовності» як інструменту розколу.

Матеріал «Вивели із зали: в Одесі дівчині відмовили у проведенні публічного заходу українською» формує конфліктно-антагоністичну рамку, типову для висвітлення мовних скандалів. Авторка структурує текст через логіку конфлікту «індивід – система», де індивідуальний запит на дотримання мовного законодавства натрапляє на інституційну байдужість та громадську протидію. Медіа акцентують на протиріччі між формальними нормами (закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної») та фактичним ігноруванням їх у публічному просторі. Публікація демонструє функцію медіа як інструменту соціальної мобілізації: за допомогою соціальних мереж конфлікт виходить за межі конкретного заходу та набуває резонансу національного масштабу. Таким чином, формується рамка порушення громадянських прав у площині державної мовної політики.

Публікація «Одну сторінку три тижні писала: Забужко поділилася враженнями щодо створення тексту для Радіодиктанту» репрезентує інший підхід – мова фреймується як чинник національної інтеграції. Авторка позиціює Радіодиктант як обрядовий акт, ритуал колективної пам'яті, що транслює базові смисли української ідентичності. Залучення Оксани Забужко як символу інтелектуальної еліти вносить до матеріалу інтертекстуальність і глибший історико-культурний контекст, коли українська мова – не просто засіб комунікації, а форма символічного спротиву й історичної тягlosti. У цій статті ЗМІ відмовляються від конфліктного наративу на користь позитивного фрейму «єдність спадкоємність – культурний фронт».

Інтерв'ю Андрія Хливнюка для «Української правди» «Що більше телевізор сіяв ненависть у голови росіян, то більше нам кричали на концертах «Пой по-руськи» – лідер гурту «Бумбокс» Андрій Хливнюк» питання мови постає не лише як культурне явище, а як засіб захисту від ворожої експансії. Виконавець акцентує увагу на тому, що підвищення агресії російської аудиторії прямо корелювало з вимогами «пой по-руськи» на концертах, що, на його думку, було симптомом «пандемії величчя» серед росіян. Це яскраво ілюструє взаємозв'язок між мовою та процесами культурної і політичної ідентифікації, що стає домінантним в українському медіадискурсі.

Отже, аналіз представлених матеріалів показує, що українські медіа репрезентують мовну проблему через різні комунікативні підходи, інтегруючи її в історичний, культурний та соціально-політичний контексти. Видання дотримуються багатовимірності дискурсу: від нормативно-правового (висвітлення змін законодавства про мову в ефірі), до безпекового (мова як фактор державності та боротьба з інформаційною агресією) та історичного (роль української мови як інструменту опору з часів Холодної війни). Водночас медіа активно використовують і конфліктні рамки, як у випадку з Одесою, акцентуючи на розриві між законодавчими нормами та їх реалізацією в повсякденному житті, що підсилює функцію медіа як інструменту суспільної мобілізації.

Список використаних джерел

1. Брацкі А. Українське мовне питання чи питання української мови – соціопсихокультурний аспект. Українознавчий альманах. Вип. 8. Київ: Центр українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, 2012. С. 86 – 89.
2. Гандзюк В., Кухар Н. Асоціативні образи медіа і журналіста в мовній картині світу майбутніх педагогів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного факультету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол. ред. І.Я. Завальнюк. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2024. Вип. 38. С. 15-22.

3. Масенко Л. Мовна ситуація України: соціолінгвістичний аналіз. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації. Київ: вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 96 –132.

4. РАДІО СВОБОДА. Від 17 липня більше української мови в теле- та радіоетерах. Набули чинності нові вимоги. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-media-zakon-vidpovidalnist/33039435.html> (дата звернення: 03.04.2026).

5. РАДІО СВОБОДА. Мовна політика – це проблема безпеки України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1992979.html> (дата звернення: 03.04.2026).

6. РАДІО СВОБОДА. 70 років тому. Що стримувало початок мовлення Української редакції Радіо Свобода? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/radio-svoboda-istoriya-ukrayinska-redaktsiya-1954-rik/33248228.html> (дата звернення: 03.04.2026).

7. УКРАЇНСЬКА ПРАВДА. Вивели із зали: в Одесі дівчині відмовили у проведенні публічного заходу українською. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/v-odesi-publichniy-zahid-dlya-pidpriyemciv-vidmovilisya-provoditi-derzhavnoyu-movoyu-302147/> (дата звернення: 03.04.2026).

8. УКРАЇНСЬКА ПРАВДА. «Одну сторінку три тижні писала»: Забужко поділилася враженнями щодо створення тексту для Радіодиктанту. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/radiodiktant-nacionalnoji-yednosti-yak-zabuzhko-stvoryuvala-tekst-a-vishebaba-gotuvavsya-do-chitannya-304318/> (дата звернення: 03.04.2026).

9. УКРАЇНСЬКА ПРАВДА. Що більше телевизор сіяв ненависть у голови росіян, то більше нам кричали на концертах «Пой по-руски» – лідер гурту «Бумбокс» Андрій Хливнюк. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/11/28/7486618/> (дата звернення: 03.04.2026).

Науковий керівник: Гандзюк В.О., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.